

# Projecte “La capacitat en el Dret civil”

(Codi: 2015PID-UB/025)

## Informe final

### 1. DADES DEL PROJECTE

**Títol del projecte:** La capacitat en el Dret civil (Codi: 2015PID-UB/025)

**Responsable:** Maria Esperança Ginebra Molins

**Participants:** Lúdia Arnau Raventós

**Facultat:** Facultat de Dret

**Departament:** Departament de Dret privat

**Ensenyament:** Grau en Dret.

### 2. RESUM I DESCRIPTORS

#### 2.1. Resum

La finalitat del projecte és doble: material i metodològica.

Des d'un punt de vista material es pretén posar en relleu la necessitat d'afrontar l'estudi de la capacitat en el Dret civil d'una manera global, evolutiva i transversal, amb implicacions al llarg de moltes institucions i de tots els cursos del Grau en Dret. En aquest sentit, el Treball de Fi de Grau, en la modalitat “Cas pràctic o Dictamen”, es manifesta com una eina especialment adequada per a realitzar una aproximació pràctica i de síntesi a la problemàtica de la capacitat, jurídica i d'obrar.

Des d'una perspectiva metodològica, es proposa una “Guia tècnica” inicial per a la direcció i l'elaboració del Treball de Fi de Grau en la modalitat “Cas pràctic o Dictamen” ajustada a l'ensenyament de Dret.

Amb aquesta actuació es dona continuïtat a l'activitat iniciada, tant des d'un punt de vista material com metodològic, al Projecte “L'aprenentatge transversal del Dret civil des de la successió per causa de mort” (2014PID-UB/008), en el qual l'objectiu era l'establiment de rúbriques per a l'avaluació del Treball de Fi de Grau.

#### 2.2. Descriptors

- **Línies d'innovació vinculades**

B) Aprenentatge professionalitzador

B1) Competències transversals

B4) TFG (Treball de fi de grau)

C) Avaluació

C4) Avaluació continuada

D) Equip docent

E) Metodologies actives per l'aprenentatge

E1) Aprenentatge autònom

E7) PBL, Casos i Simulacions

- **Paraules clau**

- Treball de Fi de Grau
- Capacitat jurídica
- Capacitat d'obrar
- Dictamen
- Guia tècnica d'elaboració del Treball de Fi de Grau

### **3. MANCANCES DETECTADES**

- **Quines són les característiques específiques del context d'aplicació?**

El context d'aplicació de la iniciativa és l'assignatura Treball de Fi de Grau de l'ensenyament de Dret. Es tracta d'una assignatura de 6 crèdits que els estudiants han d'afrontar al quart curs del Grau i en un temps molt limitat, atès que es concentra en un semestre. Això els obliga a anar a la idea, atès que disposen, en termes de temps efectiu, d'uns quatre mesos per encarar l'elaboració del treball i defensar-lo.

Cal tenir en compte que, a diferència del que estableix la nova "Normativa sobre el treball de fi de grau als ensenyaments de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona" (aprovada per la Comissió Acadèmica Plenària de la Facultat de Dret de 23 de maig de 2016), fins al curs 2015-2016 tots els Treballs de fi de grau havien de ser defensats públicament, cosa que feia especialment palesa la necessitat d'administrar molt bé el poc temps de què disposava l'estudiant des de l'inici del treball fins a la defensa pública del treball.

- **Quins problemes es van detectar inicialment?**

Tant la normativa com els criteris formals per a l'elaboració dels Treballs de Fi de Grau tenen com a referent la modalitat "Treball de recerca", i no s'ajusten a la modalitat "Cas pràctic o Dictamen" (en aquest sentit, per exemple, calia adaptar el contingut de l'apartat "conclusions" que, segons els "Criteris formals per a la presentació escrita del treball de fi de grau als graus de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona", ha de tenir tot Treball de fi de grau).

Aquesta manca de directrius clares dirigides als estudiants genera inseguretats i dispersió en l'alumnat, la qual cosa dificulta assolir els objectius del Treball de fi de grau en el breu termini de què disposen i els obliga a esmerçar esforços en qüestions instrumentals i adjectives.

- **Com i quan s'ha considerat la necessitat de portar a terme l'actuació docent innovadora?**

El primer contacte de les participants en el projecte amb la direcció de Treballs de Fi de Grau va donar peu al seu interès en afinar els instruments i criteris d'avaluació del Treball, atesa la manca d'hàbit i de tradició en l'avaluació de treballs d'aquest tipus. Això es va materialitzar en la proposta de rúbriques per a l'avaluació del Treball de Fi de grau que es va presentar com a resultat del Projecte d'innovació docent "L'aprenentatge transversal del dret civil des de la successió per causa de mort" (Codi: 2014PID-UB/008). Durant el desenvolupament d'aquell Projecte, les professores que hi participàvem vam constatar que, prèviament a l'avaluació, calia algun instrument que orientés l'activitat dels estudiants en l'elaboració del Treball, especialment amb relació a la modalitat "Cas pràctic o Dictamen", que era la triada en la línia que oferíem.

#### **4. OBJECTIUS**

- **En quin aspecte de la docència o aprenentatge s'ha incidit?**

Des d'un punt de vista materials s'ha volgut incidir en la visió necessàriament global i transversal del tema de la capacitat, especialment en l'àmbit del Dret civil, així com en les seves múltiples manifestacions i implicacions. En aquest sentit, la ubicació del Treball de fi de grau al darrer curs del Grau en Dret el fa especialment apropiat per a intentar aplicar iniciatives d'aquest estil.

A nivell metodològic, partint d'un guió inicial que es va proporcionar als estudiants en la primera tutoria de grup, s'ha procurat dirigir i orientar la seva activitat per tal que aconseguissin treure el màxim profit del poc temps de què disposaven per tal d'assolir un treball meritori i original.

- **Quins han estat els objectius generals? I els específics?**

Com a objectius generals es pretenia:

- Conscienciar a l'estudiant de la necessitat de tenir una visió global i transversal amb relació a les matèries que s'han estudiat al llarg de tots els cursos del Grau en Dret.
- Propiciar l'estudi del cas real.
- Fomentar l'aprenentatge professionalitzador.

- Reflexionar sobre el desenvolupament del Treball de fi de grau, tant des d'un punt de vista de la seva elaboració, com també de la seva direcció.
- Proporcionar a l'estudiant unes directrius clares per a la seva actuació, per tal d'optimitzar el poc temps de què disposa per tal d'afrontar el Treball de fi de grau.
- Proposar unes directrius d'actuació a l'activitat de direcció del professor.

#### Objectius específics

- Conscienciar a l'estudiant de la necessitat de tenir una visió global i transversal en concret i de manera especial amb relació als continguts propis de l'àmbit material de la línia de Treball de fi de grau proposada (la capacitat), defugint de l'estudi compartimentat de la institució.
- Proposar una guia tècnica per a l'elaboració del Treball de Fi de Grau en la modalitat "Cas pràctic o Dictamen" que s'ajusti a les necessitats de l'ensenyament de Dret i que ofereixi pautes d'actuació tant als estudiants com als professors.
- Implementar els criteris fixats en la guia en la tasca de direcció i d'elaboració dels treballs que hem dirigit les professores participants en el Projecte el segon semestre del curs 2015-2016.
  - **En termes generals, quina/es estratègies s'han portat a terme per incidir sobre les mancances detectades?**

Partint de casos elaborats específicament per a cada estudiant, de manera que la problemàtica amb la que s'havia d'afrontar cadascun d'ells fos diferents des d'un punt de vista material, s'ha intentat proporcionar a tots ells unes pautes metodològiques comunes per a l'estudi i l'elaboració del treball.

En aquest sentit, en la tutoria inicial de grup que es va fer els primers dies del semestre, es va proporcionar a cada estudiant un guió amb els apartats i temes que havia de tractar necessàriament, adaptant-ho en cada cas a la problemàtica específica del cas que li havia correspost, així com un calendari de totes les tutories individuals de seguiment que se'ls oferien al llarg del semestre. Aquell guió que es va dissenyar a principis de semestre ha estat la pauta que hem seguit posteriorment per a desenvolupar, de manera progressiva i a mesura que avançava l'activitat dels estudiants, el contingut de la guia tècnica per a l'elaboració del Treball de fi de Grau en la modalitat "Cas pràctic o Dictamen". Aquesta elaboració progressiva ens ha permès avançar d'acord amb les necessitats i els requeriments dels propis estudiants i, alhora, anar implementant les directrius que consideràvem adequades. Al mateix temps, el fet d'actuar com a autèntic equip docent ens ha servit per a fixar pautes comunes amb relació a la tasca de direcció dels treballs.

## 5. DESENVOLUPAMENT DE L'ACTUACIÓ

- **Quines activitats s'han portat a terme per tal d'assolir els objectius?**

- Es va oferir una línia de Treball de fi de grau en la modalitat “Cas pràctic o dictamen”, sota el títol “La capacitat en el Dret civil”.
- Es va preparar un cas pràctic per a cada alumne, amb una mitjana de 7/8 qüestions principals a resoldre, i d'altres de col·laterals, que requerien resoldre qüestions de dret aplicable (temporal i territorialment), Dret de la persona, Dret d'obligacions i contractes, Drets reals, Dret de família i Dret de successions, prenent com a eix i punt de referència qüestions referents a la capacitat, jurídica i d'obrar.
- Abans de l'inici del semestre es va elaborar un cronograma per tal de planificar totes les tutories que vam considerar que calien per tal que els estudiants poguessin assolir amb èxit els objectius que es persegueixen amb el Treball de fi de grau.
- Es va elaborar un primer guió, al qual s'ha anat donant contingut a mesura que avançava l'activitat d'elaboració i direcció dels Treballs de fi de grau, tenint en compte les necessitats i els requeriments dels propis estudiants.
- S'han anat implementant les directrius reflectides en la guia tècnica a mesura que avançava el semestre.
- Al final del semestre es va elaborar una enquesta que es va passar als estudiants per tal que valoressin l'experiència.

- **Ha calgut modificar alguns dels objectius inicials? Quins i perquè?**

No ha calgut modificar els objectius inicials, atès que responien a unes mancances detectades ja en els cursos anteriors a l'hora d'afrontar la tasca de dirigir Treballs de fi de Grau de l'ensenyament de Dret en la modalitat “Cas pràctic o dictamen”.

- **Com s'han desenvolupat les activitats previstes pel que fa a temps, fases proposades, etc.?**

Abans de l'inici del semestre les participants en el projecte vàrem tenir diverses reunions per tal de fixar criteris comuns i dissenyar els casos que proposaríem a cadascun dels estudiants (temàtica concreta dels casos i elaboració, número de qüestions principals a què donarien peu, temes col·laterals implicats...), programar el cronograma de tutories obligatòries i voluntàries, grupals i individuals, i fixar les bases d'un primera guió per a començar a treballar...

Una vegada iniciat el semestre, i sobre la base d'un primer guió inicial, que es va repartir en la primera tutoria, grupal, l'eix principal per al desenvolupament del projecte han estat les tutories, en les quals es proporcionaven a l'estudiant aclariments teòrics als dubtes que plantejaven, així com indicacions i referències de suport bibliogràfic i jurisprudencial adequats a cada cas. Paral·lelament a les tutories es va anar donant contingut a la “Guia tècnica” per a l'elaboració del Treball de fi de grau en la modalitat “Cas pràctic o dictamen”. Això va requerir que les dues participants en el projecte

poséssim en comú l'experiència i tot allò que percebíem en cadascuna de les diverses tutories que vam tenir amb els estudiants matriculats a la línia que havíem ofert.

Una vegada conclusos i corregits els treballs es va demanar als estudiants que contestessin una enquesta per tal de poder copsar com valoraven ells l'experiència.

- **Quins recursos, programes, qüestionaris, instruccions, materials o altres s'han utilitzat per a l'aplicació del projecte?**

No han estat necessaris grans equips ni recursos materials extraordinaris.

A banda de materials de suport bibliogràfic i jurisprudencial als que l'estudiant podia accedir a través dels recursos que li ofereix la pròpia Facultat a través de la biblioteca, ja siguin electrònics o en format paper, s'han emprat també materials preparats especialment i expressament per les professores participants en el projecte, com ara:

- Guió inicial, per a començar a treballar, que havíem elaborat i consensuat les dues professores participants en el projecte.
- Cronograma de tutories, grupals i individuals.
- Casos pràctics preparats expressament per les participants en el projecte per a la línia de Treball de fi de grau oferta.
- Guia tècnica a la qual s'ha anat donant contingut a mesura que ha anat avançant el semestre.
- Enquesta preparada per les dues professores participants en el projecte per tal de copsar la valoració dels estudiants.

- **S'han produït canvis o adaptacions pel que fa l'organització, plantejament, materials utilitzats o actuacions inicialment previstes? Quins i per què?**

El desenvolupament del projecte s'ha dut a terme segons la planificació projectada. No ha calgut fer adaptacions a les actuacions inicialment previstes.

- **Quins problemes han aparegut durant el procés? Com s'han solucionat?**

No s'han plantejat problemes especials més enllà d'haver d'introduir als estudiants en l'anàlisi i qualificació jurídica de qüestions pràctiques transversals amb implicacions diverses i col·laterals.

Aquest plantejament requereix en tot cas un enfoc original per part de cadascun dels estudiants, adequat a cada cas. És aquesta una qüestió que s'ha hagut d'emfasitzar especialment en algun cas, davant la temptació puntual d'algun estudiant de copiar o plagiar continguts d'altres fonts o materials.

- **En cas de disposar-ne, com s'ha gestionat el finançament i a quins àmbits o recursos s'ha destinat?**

No s'ha disposat de finançament per a desenvolupar el projecte.

## **6. AVALUACIÓ, RESULTATS I INTERPRETACIÓ**

### **6.1. Avaluació**

- **Quins indicadors d'avaluació s'han escollit?**

En l'avaluació s'ha tingut en compte el seguiment, constància, implicació i aprofitament per part de l'estudiant de les tutories, així com la iniciativa i capacitat d'identificar, qualificar i resoldre jurídicament les qüestions controvertides. S'ha valorat també la iniciativa a l'hora de buscar materials complementaris i de suport, doctrinals i jurisprudencials. Aquests han estat indicadors bàsics per tal d'implementar un tipus d'avaluació continuada.

Partint d'això, s'ha valorat especialment la qualitat material i científica del contingut del treball (60% de la qualificació final). S'ha buscat que la resolució del cas fos ben argumentada i coherent.

Pel que fa a les qüestions formals (20% de la nota final), s'ha insistit en la necessitat de seguir els "Criteris formals per a la presentació del Treball de fi de Grau a la Facultat de Dret", així com la "Guia lingüística per a la presentació escrita i oral del Treball de Fi de Grau" elaborada pels serveis lingüístics de la UB. S'ha fet especial èmfasi en la necessitat de construir de manera coherent i ordenada el discurs i de seguir criteris uniformes i coherents de citació bibliogràfica i legal.

En l'acte de defensa pública, que en el segon semestre del curs 2015-2016 han hagut de passar tots els estudiants (a diferència del que passarà el curs vinent, en què s'aplicarà ja la "Normativa sobre el treball de fi de grau als ensenyaments de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona" aprovada per la Comissió Acadèmica Plenària de la Facultat de Dret de 23 de maig de 2016), s'ha valorat especialment la qualitat expositiva oral dels estudiants, la seva capacitat de fer esment de les qüestions clau de cada cas i la seva habilitat en el debat (20% de la nota final). En el discurs oral i el debat posterior que s'ha generat en l'acte de defensa oral sovint s'ha posat en relleu si l'estudiant havia entès realment la problemàtica de fons de cada cas.

- **Quin/s han estat els instruments d'avaluació que s'han utilitzat?**

A l'hora d'avaluar cadascun dels indicadors apuntats s'han tingut en compte orientativament les rúbriques aprovades per la Comissió Acadèmica de Centre de 2 de març de 2015, així com les que havíem proposat les participants en el projecte arran d'un projecte anterior ("L'aprenentatge transversal del dret civil des de la successió per causa de

mort”, Codi: 2014PID-UB/008). En qualsevol cas, la valoració s’ha fet de manera global, sense seguir de manera estricta les rúbriques.

Sobre la base del cronograma de tutories programades s’ha valorat també el seguiment i la implicació dels estudiants.

- **Quin ha estat el procediment per a la recollida de les dades?**

Les vies principals per a la recollida de les dades de cara a l’avaluació de l’estudiant han estat les tutories (que han permès articular un autèntic sistema d’avaluació continuada), les diverses versions del treball escrit que l’estudiant ha lliurat a les tutores per a la seva correcció i l’acte de defensa oral –tant pel que fa a l’exposició preparada per l’estudiant com a les respostes a les qüestions plantejades pel tribunal–.

- **L’enfocament de l’avaluació escollit ha estat el més encertat per evidenciar els resultats tenint en compte la seva relació amb els objectius de la proposta?**

L’enfocament de l’avaluació ha estat l’adequat, especialment pel que fa a les tutories, que han esdevingut l’eix fonamental per a poder copsar les necessitats i els problemes que anaven sorgint a l’estudiant a l’hora de desenvolupar el seu Dictamen. Les tutories ens han permès detectar de primera mà les mancances del sistema i les inseguretats que generava als estudiants i, sobre aquesta base, ens han esperonat a plantejar propostes de directrius d’actuació. S’ha anat bastint així la guia tècnica partint del guió inicial.

## **6.2. Resultats i interpretació**

- **Quins han estat els resultats quantitius i qualitius obtinguts?**

La línia de TFG “La capacitat en el Dret civil” s’ha ofert el segon semestre del curs 2015/2016. S’hi han matriculat 9 estudiants. Tots ells han superat l’assignatura, amb qualificacions que van del 5 al 9,8 sobre 10. En concret, cinc estudiants han obtingut una nota de nou o superior, tres han assolit un nivell de notable, i un ha aprovat amb un 5 (vegeu Arxiu núm. 03, on consta el llistat d’estudiants i la qualificació corresponent).

Convé destacar l’interès manifestat pels estudiants tant pel que fa a la temàtica sobre que girava la línia del Treball de fi de grau com pel que fa a la metodologia utilitzada; en algun cas aquest interès s’ha manifestat des d’un primer moment, i en altres una vegada superada alguna primera reticència pel fet d’haver-se d’enfrontar amb casos “quasi reals”, amb implicacions transversals relacionades amb tots els àmbits del Dret civil i fins i tot amb altres Drets.



- **Hi ha hagut una correspondència entre els resultats obtinguts i els objectius plantejats?**

Els resultats han estat força positius, cosa que ens fa concloure que la tasca duta a terme per les participants en aquest projecte a l'hora de guiar i indicar directrius als estudiants en les tutories els han estat útils; així ho reflecteixen, també, les enquestes que van contestar els estudiants a finals del semestre (vegeu Arxius núm. 04 a 12).

- **S'han registrat millores en els resultats? I al procés d'aprenentatge? S'ha generat un tipus d'ajuda/intervenció docent més encertada per a les necessitats dels estudiants?**

Entenem que sí que s'han registrat millores en els resultats i en el procés d'aprenentatge, atès que s'han procurat donar pautes instrumentals i metodològiques clares als estudiants, la qual cosa els ha permès assolir els objectius del Treball de fi de grau i afrontar amb èxit les qüestions teòriques, sense haver-se d'entretenir en aspectes instrumentals o adjectius. Això els ha permès centrar-se en el cas plantejat i optimitzar el poc temps de què disposaven per a elaborar el seu Dictamen. Considerem, per tant, que s'ha proporcionat un ajut als estudiants de cara a assolir amb èxit la tasca que implica el Treball de fi de grau.

## **7. VALORACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA**

- **Els resultats obtinguts fan viable l'aplicació del nou plantejament docent? En cas contrari, quines modificacions caldria aplicar?**

Per tot el que hem exposat en els apartats anteriors entenem que resulta viable continuar implementant la guia tècnica al desenvolupament del Treball de fi de grau en la modalitat "Cas pràctic o dictamen", sens perjudici que es pugui anar perfeccionant en alguns dels seus apartats o en alguns aspectes i que s'hagi d'anar adaptant a les directrius i la normativa que regeix en cada moment el Treball de fi de grau en l'ensenyament de Dret de la Universitat de Barcelona.

- **S'ha fet o es preveu fer difusió dels resultats obtinguts (articles, congressos, publicacions...)?**

La motivació per a endegar el projecte al que correspon aquest informe final va ser essencialment poder implementar-ne els resultats en els propers cursos. Respon essencialment, per tant, a l'interès de les participants en el projecte de cara a millorar la pròpia activitat docent. D'acord amb això, no descartem fer difusió dels resultats obtinguts, però ara per ara no tenim prevista una difusió immediata.

- **Com es valora l'experiència per part dels implicats (professor i alumnat)?  
Quin és el grau de satisfacció?**

Les dues professores que hem participat en el projecte estem molt satisfetes dels resultats obtinguts i estem convençudes que la tasca esmerçada i l'elaboració de la guia ens facilitarà la nostra tasca en els propers cursos.

Quant als estudiants, tant de les impressions manifestades al llarg del semestre, com de les respostes a les enquestes que els vam passar a finals de curs, es desprèn que la metodologia i les pautes i directrius que els hem proporcionat els han resultat útils. D'altra banda, a nivell teòric o material, de les mateixes enquestes es dedueix que l'aproximació a la temàtica de la capacitat a partir de casos "quasi reals" els han despertat un especial interès i els ha servit per a vèncer la fragmentació amb la que sovint es tracta aquest tema al llarg de les diferents assignatures del Grau en Dret. Els resultats d'aquestes enquestes revelen una molt bona recepció de la metodologia i del sistema proposat.

La bona acollida de la iniciativa per part dels estudiants, així com els resultats acadèmics obtinguts, ens han esperonat a reiterar l'oferta d'aquesta mateixa línia de Treball de fi de grau, en la modalitat "Cas pràctic o dictamen" de cara al segon semestre del curs 2016/2017, entorn de la mateixa temàtica de la capacitat en el Dret civil.

## **8) REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES**

Des d'un punt de vista dels continguts teòrics s'ha emprat i recomanat als estudiants bibliografia jurídica especialitzada en funció de la problemàtica específica que plantejava cada cas.

A nivell metodològic, a banda de bibliografia dedicada a l'elaboració de Treballs de fi de grau, s'han consultat també, instrumentalment, estudis sobre com elaborar i tutoritzar Treballs de fi de Màster, si bé hem trobat a faltar més bibliografia dedicada específicament a la modalitat "Cas pràctic o dictamen", tant a nivell de Treballs de fi de Grau com de Màster; modalitat que presenta una problemàtica pròpia.

## ANNEX

# GUIA TÈCNICA PER A L'ELABORACIÓ DEL TREBALL DE FI DE GRAU EN LA MODALITAT “CAS PRÀCTIC O DICTAMEN”

## Ensenyament de Dret

**Dra. Lúdia Arnau Raventós**

**Dra. M. Esperança Ginebra Molins**

### I. ESTRUCTURA DEL DICTAMEN

#### 1. ANTECEDENTS

L'estudiant ha de fer una relació de les *dades* de les que disposa. Si n'hi ha, també de la *documentació* que li ha estat lliurada. Si es tracta d'un supòsit pràctic que li ha estat facilitat per escrit, n'hi prou amb reproduir-lo literalment. Si s'opta per fer-ne un resum, cal ser molt curós a l'hora de discriminar la informació o dades que no es traslladen al dictamen per considerar-les irrelevantes. És per això que no s'aconsellen, d'entrada, les versions abreujades o revisades del supòsit que s'ha lliurat. En qualsevol cas, cal saber destriar quins són els fets rellevants i no confondre'ls amb qüestions jurídiques.

##### **1.1 Supòsit del que es parteix: fets i dades en els que es basa el problema**

##### **1.2 Documentació (si n'hi ha)**

#### 2. ANÀLISI JURÍDIC

Aquest apartat constitueix el gruix del TFG. És, sense dubte, la part més important. Inclou quatre grans subapartats.

##### **2.1 Identificació i qualificació jurídica de les qüestions que es plantegen**

El primer subapartat seria el *d'identificació i qualificació jurídica* de les qüestions que es plantegen. Cal detectar els problemes jurídics que es plantegen i donar-los nom, és a dir, qualificar la institució jurídica implicada i concretar la particular i específica qüestió que es planteja. Aquest llistat es pot fer seguint l'ordre prefixat pel

mateix supòsit de fet, és a dir, anar enumerant les qüestions tal i com apareixen al cas o es poden endreçar sistemàticament (així, per exemple, qüestions de Dret da Família, Successori..).

## **2.2 Determinació de la normativa aplicable**

El segon apartat seria el de la determinació de la normativa aplicable, tant des d'un punt de vista temporal com territorial. És possible que aquesta determinació sigui una de les qüestions jurídiques que es plantegin. Convindria aleshores que l'alumne ho fes constar així en aquest apartat tot remetent-se al següent, que seria pròpiament el d'argumentació jurídica.

### *2.2.1 Des d'un punt de vista territorial*

Cal determinar si el supòsit plantejat és homogeni o bé presenta elements rellevants vinculats amb diversos Drets. En aquest darrer cas estarem davant d'una situació o relació jurídicament heterogènia que ens menarà a les anomenades "normes de conflicte" de caràcter internacional o bé interregional.

### *2.2.2 Des d'un punt de vista temporal*

Convé fixar també quin és el Dret temporalment aplicable, tenint en compte els conceptes de vigència i aplicabilitat. En aquest sentit, cal saber localitzar i aplicar les regles d'entrada en vigor i les normes de dret transitori.

## **2.3 Argumentació jurídica**

Cal reprendre el llistat de l'apartat 2.1, fer una aproximació teòrica a la qüestió que es planteja i aplicar aquesta teoria al cas concret. Aquest esquema s'ha d'aplicar a cadascuna de les qüestions identificades i recollides en aquell llistat. L'exposició teòrica ha de ser mesurada, és a dir, cal saber-la concentrar en aquells aspectes que ajudaran a resoldre el cas. No es tracta de reproduir les disposicions legals implicades en cadascuna de les qüestions, però sí citar-les i explicar, amb rigor, què és el que s'hi diu. El pas següent és aplicar aquesta teoria al supòsit a fi d'obtenir-ne una possible solució. És a propòsit d'aquesta aplicació que cal fer ús, si escau, de totes les aportacions doctrinals i jurisprudència que puguin esdevenir útils. Cal evitar la cita sense més. Cal saber destriar aquella aportació o resolució que sigui més adient al problema que es planteja. Tot i tractar-se d'un dictamen, s'admeten cites a peu de pàgina (especialment adients per fer referència a aquelles aportacions).

## **2.4 Resolució**

Tenint en compte tota la tasca de desenvolupament i argumentació anteriors, el darrer apartat consistirà en exposar els resultats obtinguts per cadascuna de les qüestions de l'apartat 2.1. Pot ser visualment agraiït i pot facilitar l'exposició ordenada de les idees que la solucions proposades apareguin numerades. Cal ser concís però donant raó de l'argumentació jurídica que recolza la proposta.

### **3. EMISSIÓ DEL DICTAMEN**

Aquest apartat equivaldria a la recomanació que, atenent al que s'ha dit, es faria al client o clients. És a dir, més enllà de la proposta que es fa de cara a resoldre el problema jurídic que es planteja, cal que inclogui aspectes més estratègics, com ara aconsellar o no iniciar un procediment judicial, plantejar un recurs, recórrer a l'arbitratge, fer un requeriment...

### **4. BIBLIOGRAFIA (si escau)**

En aquest apartat no s'hi ha d'incloure el llistat de legislació emprada, sinó només doctrina. La cita cal fer-la atenent als criteris de citació fixats a la normativa. Només cal fer constar la bibliografia realment utilitzada i que ha estat útil en la resolució del cas. Això no inclou necessàriament tota la que s'hagi pogut consultar.

### **5. JURISPRUDÈNCIA (si escau)**

La cita cal fer-la atenent als criteris de citació establerts a la normativa. Cal tenir en compte que sempre resulta més il·lustrativa la jurisprudència més recent. S'hi pot incloure una breu referència a la temàtica de la que tracta cada sentència o resolució.

### **6. ANNEXOS (si escau)**

## **II. CRITERIS FORMALS**

Pel que fa a l'extensió del Dictamen, normes de presentació escrita i criteris de citació bibliogràfica i de citació de les fonts jurídiques, cal consultar els *Criteris formals per la presentació del Treball de Fi de Grau a la Facultat de Dret*.